

ภาพหมวดที่ 5: อดีต ปัจจุบัน และอนาคตพุทธ

ภาพที่ 55-57: อดีตพุทธจำนวนมากกว่า 28 พระองค์

ภาพที่ 55

(a) ผนังเรือนธาตุด้านใต้ คูหเจดีย์หมายเลข 92 เมืองสะเล.

(b) เพดานโถงหน้า คูหเจดีย์หมายเลข 482

ภาพที่ 56

(a) อดีตพุทธจำนวนมาก เขียนไว้เบื้องใต้ภาพอดีตพุทธ 28 พระองค์ ที่แสดงด้วยขนาดภาพใหญ่กว่าตรงแนวบนสุดของผนัง, ผนังเรือนธาตุด้านตะวันออก คูหเจดีย์หมายเลข 505.

(b) อดีตพุทธจำนวนมาก เขียนอยู่เหนือภาพอดีตพุทธ 28 พระองค์ ที่แสดงด้วยขนาดภาพใหญ่กว่า ตรงตำแหน่งผนังระดับสายตาผู้ชม, ผนังเรือนธาตุด้านตะวันออกปากเหนือ คูหเจดีย์หมายเลข 482.

(c) อดีตพุทธจำนวนมาก เขียนอยู่เหนือภาพอดีตพุทธ 28 พระองค์ ที่แสดงด้วยขนาดภาพใหญ่กว่า ตรงแถวภาพเหนือซุ้มกลางผนังเรือนธาตุ คูหเจดีย์หมายเลข 845.

ภาพที่ 57

(a) อดีตพุทธจำนวนมาก เพดานมุขเรือนธาตุ คูหเจดีย์หมายเลข 534.

(b) อดีตพุทธจำนวนมาก เพดานระเบียงเรือนธาตุ คูหเจดีย์หมายเลข 676.

(c) อดีตพุทธจำนวนมาก เพดานมุขเรือนธาตุด้านตะวันออก คูหเจดีย์หมายเลข 539.

ภาพที่ 58 พระพุทธเจ้า 29 พระองค์ มีจารึกบอกพระนามตรงตามคัมภีร์พุทธวงศ์และมรุตตวิลาสินี บนเพดานมุขทางเข้า (ด้านเหนือ) คูหาเจดีย์หมายเลข 1422.

(a) เพดานมุขทางเข้าฟากตะวันออก ภาพอดีตพุทธเรียงตามลำดับจากซ้ายไปขวาลงล่าง ปรากฏภายใต้พระนามดังนี้: (ตันหังกร-ภาพและจารึกชำรุด), เมธังกร, สรณังกร, ทิปังกร, โภณฑัญญะ, มังคละ, สุมณะ, เรวตะ, โสภิตะ, อโนมทัสสี, ปทุมะ, นารทะ, ปทุมตระ, สุขเมธะ, สุขชาติะ

(b) เพดานมุขทางเข้าฟากตะวันตก แสดงภาพอดีตพุทธตามลำดับพระนาม ต่อเนื่องมาจากผนังเพดานมุขฟากตรงข้าม เรียงลำดับจากซ้ายไปขวาลงล่างดังนี้: สุขชาติะ (ซ้ำกับพระองค์สุดท้ายบนผนังเพดานฟากตรงข้าม), ปิยทัสสี, อัถถทัสสี, อัมมทัสสี, (สิทธิัตตะ-ภาพและจารึกชำรุด), ติสสะ, มุสสะ, วิปัสสี, สิขี, เวสสภู, กกุสันธะ, โภณาคมนะ, กัสสปะ, โคตมะ, เมตไตรย์.

ภาพที่ 59-60 อดีตพุทธ 28 พระองค์ เขียนบนผนังมุขเรือนธาตุด้านตะวันออกและตะวันตก ภายในคูหาเจดีย์หมายเลข 477 ภาพไม่มีจารึก แต่สามารถระบุพระนามพระพุทธเจ้าเป็นรายพระองค์ได้ โดยเทียบชนิดพานะทรงขณะเสด็จออกมหาภิเนษกรรมที่เขียนไว้ได้ภาพกับเนื้อความในคัมภีร์พุทธวงศ์และมรุตตวิลาสินี ซึ่งตรงกันทั้งหมด

ภาพที่ 59

(a) ภาพบนผนังด้านใต้ มุขเรือนธาตุด้านตะวันออก, พระนามอดีตพุทธเรียงตามลำดับจากซ้ายไปขวา บนลงล่างดังนี้: ตันหังกร, เมธังกร, สรณังกร, ทิปังกร, โภณฑัญญะ, มังคละ, สุมณะ, เรวตะ.

(b) ภาพบนผนังด้านเหนือ มุขเรือนธาตุด้านตะวันออก, พระนามอดีตพุทธเรียงตามลำดับจากซ้ายไปขวา บนลงล่างดังนี้: โสภิตะ, อโนมทัสสี, ปทุมะ, นารทะ, ปทุมตระ, สุขเมธะ, สุขชาติะ, ปิยทัสสี.

ภาพที่ 60

(a) ภาพบนผนังด้านใต้ มุขเรือนธาตุด้านตะวันตก พระนามอดีตพุทธเรียงตามลำดับ จากซ้ายไปขวา บนลงล่างดังนี้: อตถทัสสี, รัมมทัสสี, สิทธิตถะ, ดิสสะ, มุสสะ, วิปัสสี (ภาพชำรุดสำหรับสองพระองค์หลัง)

(b) ภาพบนผนังด้านเหนือ มุขเรือนธาตุด้านตะวันตก พระนามอดีตพุทธเรียงตามลำดับ จากซ้ายไปขวา บนลงล่างดังนี้: สิขี, เวสสภู, กกุสันธะ, โภณาคมนะ, กัสสปะ, โคตมะ.

ภาพที่ 61-65 **อดีตพุทธ 28 พระองค์** เขียนบนผนังด้านนอกของระเบียงเรือนธาตุ ระดับสายตาผู้ชม ภายในคูหาเจดีย์หมายเลข 447. ภาพปรากฏเรียงแถวเดี่ยวตามทิศทักษิณาวรรต โดยลำดับ เบื้องใต้ภาพอดีตพุทธแต่ละพระองค์ แสดงภาพและจารึกเล่าเรื่องพระประวัติในรายละเอียด ผนังส่วนล่างสุดเขียนภาพแถวพระสาวกและนิบาตชาดก. ภาพชาดกเขียนต่อเนื่องไปยังผนังมุขเรือนธาตุด้านใต้ ตะวันตก และเหนือด้วย โดยปรากฏล้อมรอบภาพชุดสัมมตมหาสถานและอัฐมมหาสถาน มีจำนวน 550 ชาติ ตามระบบเก่าของพุกาม.

ภาพที่ 61

(a) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันออก ฟากใต้ แสดงภาพอดีตพุทธ: ตัณหังกร, เมธังกร, สรณังกร (เบื้องใต้ไม่มีภาพเล่าเรื่องพระประวัติ เหมือนอดีตพุทธลำดับถัดๆ ไป หากเขียนภาพแถวพระสาวกนั่งประคองอัญชลีแทน).

(b) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันออก แสดงภาพอดีตพุทธ: ทิปังกร, โภณทัตถะ, มังคละ, สุมณะ.

ภาพที่ 62

(a) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันตก แสดงภาพอดีตพุทธ: เรวตะ, โสภิตะ, อโนมทัสสี, ปทุมะ.

(b) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันตก ฟากใต้ แสดงภาพอดีตพุทธ: นารทะ, ปทุมุตตระ, สุขเมธะ.

ภาพที่ 63

- (a) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันตก ฟากเหนือ แสดงภาพอดีตพุทธ: สุชาตะ, ปิยทัสสี, อัตถทัสสี.
- (b) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันตก แสดงภาพอดีตพุทธ: รัम्मทัสสี, สิทธิตถะ, ติสสะ, มุสสะ.

ภาพที่ 64

- (a) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันออก แสดงภาพอดีตพุทธ: วิปัสสี, สีขี, เวสภู, กกุสันธะ.
- (b) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันออก ฟากเหนือ แสดงภาพอดีตพุทธ: โกณฑาคมนะ, กัสสปะ, โคตมะ.

ภาพที่ 65 ภาพพระประวัติอดีตพุทธเป็นรายพระองค์ คูหเจดีย์หมายเลข 447 แต่ละภาพประกอบด้วยเหตุการณ์ 5 เหตุการณ์ได้แก่: พระพุทธบิดา-พระพุทธมารดา ประทับในปราสาท, พระโพธิสัตว์ประทับในปราสาท, พระโพธิสัตว์ทรงพาหนะประจำพระองค์เสด็จออกบรรพชา, พระโพธิสัตว์ทรงตัดพระเมาฬี, พระโพธิสัตว์ประทับบำเพ็ญเพียรภายใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์.

- (a) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันตก ประวัตินพระอโนมทัสสี (พระพุทธเจ้าลำดับที่ 10) ทรงวอทองออกบรรพชา.
- (b) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันตก ประวัตินพระปทุมมะ (พระพุทธเจ้าลำดับที่ 11) ทรงราชรถออกบรรพชา.
- (c) ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันตก ประวัตินพระรัम्मทัสสี (พระพุทธเจ้าลำดับที่ 18) ทรงปราสาทออกบรรพชา.

ภาพที่ 66-70 อดีตพุทธ 28 พระองค์ ภายในคูหเจดีย์หมายเลข 482 เขียนบนผนังด้านนอกของระเบียงเรือนธาตุ ระดับสายตาผู้ชม เบื้องใต้ภาพอดีตพุทธจำนวนมากที่เขียนเต็มผนัง ส่วนบนด้วยขนาดภาพเล็กกว่า. เบื้องใต้ภาพอดีตพุทธแสดงจารึกภาษาบาลีเล่าเรื่องพระประวัติเป็นรายพระองค์. ผนังส่วนล่างสุดเขียนภาพนิบาตชาดกในช่องตารางสี่เหลี่ยม ต่อเนื่อง

ไปยังผนัง मुख เรือนธาตุด้านใต้ ตะวันตก และเหนือ โดยภาพขาดกในผนัง मुख ปรากฏอยู่เบื้องได้ ภาพพระประวัติพระพุทธรเจ้าโคตมะ; อดีตพุทธแต่ละพระองค์ทรงแสดงธรรมจักรมูทรา และประทับนั่งวิชราสนะอยู่ภายใต้ต้นไม้มหาโพธิ์ ที่จิตกรรออกแบบแตกต่างกันไป หมายถึงต้นไม้คนละชนิดกัน.

ภาพที่ 66

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันออก ฟากใต้

- (a) พระพุทธรเจ้าตันหงกร
- (b) พระพุทธรเจ้าเมธังกร
- (c) พระพุทธรเจ้าสรณังกร

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันออก

- (d) พระพุทธรเจ้าที่ปังกร
- (e) พระพุทธรเจ้าโกณฑัญญะ
- (f) พระพุทธรเจ้ามังคละ.

ภาพที่ 67

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันออก (ต่อ)

- (a) พระพุทธรเจ้าสุมนะ.

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านใต้ ฟากตะวันตก

- (b) พระพุทธรเจ้าเรวตะ
- (c) พระพุทธรเจ้าโสภิตะ
- (d) พระพุทธรเจ้าอนิมทิสสี
- (e) พระพุทธรเจ้าปทุมะ.

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันตก ฟากใต้

- (f) พระพุทธรเจ้านารทะ.

ภาพที่ 68

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันตก ฟากใต้ (ต่อ)

- (a) พระพุทธเจ้าปทุมตระ
- (b) พระพุทธเจ้าสุเมธะ

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันตก ฟากเหนือ

- (c) พระพุทธเจ้าสุชาตะ
- (d) พระพุทธเจ้าปิยทัสสี
- (e) พระพุทธเจ้าอัทธทัสสี.

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันตก

- (f) พระพุทธเจ้าธัมมทัสสี.

ภาพที่ 69

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันตก (ต่อ)

- (a) พระพุทธเจ้าสิทธัตถะ
- (b) พระพุทธเจ้าติสสะ
- (c) พระพุทธเจ้ามุสสะ

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันออก

- (d) พระพุทธเจ้าวิปัสสี
- (e) พระพุทธเจ้าสิขี
- (f) พระพุทธเจ้าเวสสภู

ภาพที่ 70

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านเหนือ ฟากตะวันออก (ต่อ)

(a) พระพุทธเจ้ากกุสันธะ

ผนังระเบียงเรือนธาตุด้านตะวันออก ฟากเหนือ

(b) พระพุทธเจ้าโกณฑาคมนะ

(c) พระพุทธเจ้ากัสสปะ

(d) พระพุทธเจ้าโคตมะ

ภาพที่ 71-79 **อดีตพุทธ 24 พระองค์** เขียนบนผนังด้านนอกของระเบียงเรือนธาตุ คูหาเจดีย์หมายเลข 539, เริ่มต้นที่พระพุทธเจ้าที่ปึงกรบนผนังด้านตะวันออก (ด้านหน้า) ฟากใต้ของช่องประตูกลาง เวียนทักษิณาวรรตไปโดยลำดับ จนจบที่พระพุทธเจ้ากัสสปะบนผนังด้านตะวันออก ฟากเหนือของช่องประตูกลาง. ภาพอดีตพุทธมีขนาดใหญ่เต็มผนัง แต่ละพระองค์ทรงครองจีวรเฉียง ประทับนั่งวิหิตราสนะอยู่ใต้ต้นมหาโพธิ์ที่แตกต่างกันออกไป พระหัตถ์แสดงธรรมจักรมูทรา ยกเว้นอดีตพุทธที่ปึงกรพระองค์แรก ประทับยืนอยู่เบื้องหน้าสุเมธดาบสผู้ทอดตัวเหนือเปือกตมเพื่อถวายเส้นทางพุทธดำเนิน. ภาพประกอบในแต่ละรูปแสดงพระโพธิสัตว์ผู้ได้รับประทานพุทธพยากรณ์อยู่ด้านข้าง และภาพกรณียกิจของพระโพธิสัตว์นั้นอยู่เบื้องใต้ภาพอดีตพุทธ พื้นที่ว่างโดยรอบภาพอดีตพุทธเขียนภาพบุคคลส่วนใหญ่เป็นพระสาวกนั่งประคองอัญชลี ภาพบุคคลประกอบเรื่องมีขนาดลดหลั่นกันลงไปตามความสำคัญ ภาพอดีตพุทธมีขนาดใหญ่ที่สุด รองลงมาคือภาพพระโพธิสัตว์ผู้ได้รับประทานพุทธพยากรณ์ ส่วนบุคคลประกอบเรื่องอื่นๆ แสดงด้วยขนาดภาพเล็กที่สุด ตอนล่างสุดของภาพมีจารึกเล่าเรื่องซึ่งลบเลือนไปแล้วเป็นส่วนใหญ่.

ภาพที่ 71

- (a) พระพุทธเจ้าที่ปังกร สุเมธดาบสได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าโกณฑัญญะ จักรพรรดิวิชิตาวิได้รับประทานพุทธพยากรณ์ เบื้องล่างอดีตพุทธปรากฏภาพรัตนะเจ็ดประการ อันเป็นเครื่องหมายของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ได้รับประทานพุทธพยากรณ์.
- (c) พระพุทธเจ้ามังคละ พรหมณ์สุรุจิได้รับประทานพุทธพยากรณ์.

ภาพที่ 72

- (a) พระพุทธเจ้าสุมนะ อตลนาคราชได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าเรวตะ พรหมณ์อติเทวะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (c) พระพุทธเจ้าโสภิตะ พรหมณ์สุชาตะได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 73

- (a) พระพุทธเจ้าอนิมทัสสี ยักษเสนาบดีได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าปทุมะ พญาสีหราชได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (c) พระพุทธเจ้านารทะ ฤาษีได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 74

- (a) พระพุทธเจ้าปทุมุตตระ เจ้าชฎิลได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าสุเมธะ อุตตรมาณพได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (c) พระพุทธเจ้าสุชาตะ พระเจ้าจักรพรรดิได้รับประทานพุทธพยากรณ์ ภาพเบื้องล่างแสดงสัตตรัตนอันเป็นเครื่องหมายของพระเจ้าจักรพรรดิ ทำนองเดียวกับภาพ 63b.

ภาพที่ 75

- (a) พระพุทธเจ้าปิยทัสสี พรหมณ์กัสสปะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าอติทัสสี เจ้าชฎิลสุสิมะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (c) พระพุทธเจ้าธัมมทัสสี ท้าวสักกะได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 76

- (a) พระพุทธเจ้าสิทธัตถะ เจ้าชฎิลมั่งคั่งได้รับประทานพุทธพยากรณ์
  - (b) พระพุทธเจ้าติสสะ พระเจ้าสุชาตะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
  - (c) พระพุทธเจ้ามุสสะ พระเจ้าวิชิตาวิผู้เลื่อมใสออกบวชได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- แสดงภาพพระโพธิสัตว์ผู้ได้รับประทานพุทธพยากรณ์ในเพศนักบวช

ภาพที่ 77

- (a) พระพุทธเจ้าวิปัสสี อุตุนาคราชได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้าสิขี พระเจ้าอรินทมะผู้ถวายเป็นพระพุทธรูป (ภาพข้างปรากฏอยู่เบื้องได้อดีตพุทธ) ได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 78

- (a) พระพุทธเจ้าเวสสภู พระเจ้าสุทิสสนะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้ากุกสันธะ พระเจ้าเขมะได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 79

- (a) พระพุทธเจ้าโกณฑกมนะ พระเจ้าปัพพะได้รับประทานพุทธพยากรณ์
- (b) พระพุทธเจ้ากัสสปะ โชติपालมาณพได้รับประทานพุทธพยากรณ์

ภาพที่ 80 พระประธานสามพระองค์ ประดิษฐานเรียงกันในอาคาร ควรหมายถึง พระอดีต ปัจจุบัน และอนาคตพุทธ แสดงให้เห็นความสืบเนื่องของพุทธภาวะ อันไม่มีที่สิ้นสุด

- (a) พระประธาน (ปฏิสังขรณ์ใหม่จากของเดิม) ในคูหาเจดีย์หมายเลข 1148.
- (b) พระประธาน (ปฏิสังขรณ์ใหม่จากของเดิม) ในคูหาเจดีย์หมายเลข 1605

ภาพที่ 81-82 ต้นพระศรีมหาโพธิ์สำหรับพระพุทธเจ้าต่างพระองค์กัน

ภาพที่ 81 ไม้มหาโพธิ์เบื้องหลังพระประธานหลักและพระประธานรองเบื้องซ้ายและขวาของพระประธานหลัก ในเรือนธาตุคูหาเจดีย์หมายเลข 1149.

- (a) ต้นอัสติตถพฤกษ์ เบื้องหลังพระประธานหลัก
- (b) ไม้มหาโพธิ์ เบื้องหลังพระประธานรอง ในซุ้มบนผนังด้านขวาของพระประธานหลัก
- (c) ไม้มหาโพธิ์ เบื้องหลังพระประธานรอง ในซุ้มบนผนังด้านซ้ายของพระประธานหลัก

ภาพที่ 82 ไม้มหาโพธิ์เบื้องหลังพระประธานประจำมุขทิศทั้งสี่ด้าน คูหาเจดีย์หมายเลข 680

- (a) อัสติตถพฤกษ์ เบื้องหลังพระประธานด้านทิศตะวันตก (ด้านหน้า)
- (b) ไม้มหาโพธิ์ เบื้องหลังพระประธานด้านทิศเหนือ
- (c) ไม้มหาโพธิ์ เบื้องหลังพระประธานด้านทิศตะวันออก
- (d) ไม้มหาโพธิ์ เบื้องหลังพระประธานด้านทิศใต้

ภาพที่ 83 พระเมตไตรย์ประทับบนสวรรค์ชั้นดุสิต

- (a) ยอดผนังด้านตะวันออก มุขทางเข้าคูหาเจดีย์หมายเลข 1580.
- (b) ยอดผนังด้านตะวันออก โถงหน้าเรือนธาตุ คูหาเจดีย์หมายเลข 659.

ภาพที่ 84 พระเมตไตรย์ในพระชาติสุดท้าย เมื่อได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ตามเรื่องราวในคัมภีร์อนาคตวงศ์และสมันตภัททกา โถงหน้า คูหาเจดีย์หมายเลข 482 (ภาพส่วนใหญ่มีจารึกบรรยายเหตุการณ์).

- (a) ผนังตะวันออก ฟากใต้ของช่องประตูกลาง เมื่อพระพุทธเจ้าเมตไตรย์ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงปฐมเทศนาเปลื้องสัตว์โลกจำนวนพันโกฏ ให้ล่วงพ้นจากสังสารวัฏ.
- (b) ผนังตะวันออก ฟากเหนือของช่องประตูกลาง พระพุทธเจ้าเมตไตรย์เทศนาพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์.